

In memoriam

De verdiensten van Ali de Regt (1941-2022)

Thijs Bol

Universiteit van Amsterdam

t.bol@uva.nl

<https://thijsbol.com/>

Ik weet niet zeker of ik zonder de colleges van Ali de Regt socioloog zou zijn geworden, of op z'n minst de socioloog die ik nu ben. Ik denk overigens niet dat Ali dat zou geloven—ze was een meester in het marginaliseren van haar eigen bijdrage. Tijdens haar afscheid, in 2006, vroeg ze zich af of het allemaal wel zin had gehad, haar werk als sociologe. In dit stuk zal ik deze zorg proberen weg te nemen, en uitleggen waarom Ali voor mij, maar ook voor de Nederlandse sociologie, weldegelijk belangrijk is geweest.

Sociale stratificatie

In mijn eerste studiejaar volgde ik een vak over instituties en organisaties in Nederland dat bestond uit gastcolleges. Rineke van Daalen kwam vertellen over emoties, Ruud Stokvis over sport en Ali over geld. Van dat laatste college zal ik nooit vergeten hoe Ali vertelde over haar eigen jeugd, en hoe weinig geld er thuis was. Wij als jonge (en enigszins naïeve) studenten zagen een succesvolle wetenschapper, waarvan we vrij zeker wisten dat die nu een riant inkomen had. Iemand stelde haar daarover een vraag, in dat college. Of haar zorgen over geld weggenomen waren nu ze zelf een goede baan had. Ik weet nog heel goed hoe indringend ze vertelde dat het gebrek aan geld in haar jeugd nog altijd doorwerkte in hoe ze haar leven nu leidde.

In haar werk bestudeerde Ali verschillende thema's, vrijwel altijd vanuit een historisch-sociologische

benadering. In deze bijdrage ga ik vooral in op haar onderzoek naar sociale ongelijkheid. In de reeks artikelen die ze schreef in het *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* (De Regt 1977, 1978, 1979, 1981, 1982) en haar boek *Arbeidersgezinnen en beschavingsarbeid* (De Regt 1984) laat ze zien hoe oude arbeidsverhoudingen doorwerken in gedrag en opvattingen van mensen. Op indrukwekkende manier toont ze hoe mensen in armoede geïnclassificeerd worden als ‘ontoelaatbaren’, en hoe hun gedrag wordt gespiegeld aan de beschavingnormen van de heersende klasse. Haar historische analyse is soms ontluisterend, bijvoorbeeld wanneer ze beschrijft hoe woningopzichters uit angst voor vernielzucht huizen voor ‘ontoelaatbaren’ anders inrichtten: ijzeren kozijnen in plaats van hout en geen houten meubelen (De Regt 1981: 400).

In haar werk over opvoeding (De Regt 1978) beschrijft ze verschillen in opvoedstijlen tussen sociale milieus, en laat zien dat ouders uit de arbeidersklasse veel minder doelbewust investeren in hun kinderen dan ouders uit de middenklasse. Ze zijn niet zo georiënteerd op de individuele ontwikkeling van hun kind, lezen minder met ze, stimuleren hun cognitieve ontwikkeling minder (De Regt 1978: 53). Hierdoor reproduceren opvoedstijlen ongelijkheden tussen sociale strata over generaties.

Ook in het werk over opvoedstijlen is het kenmerkende historisch-sociologische perspectief weer aanwezig. Ali bekritiseert de dominante literatuur over sociale stratificatie, die de verschillen in opvoedstijlen voor lief neemt. In plaats van sociaaleconomische ongelijkheid in opvoedstijlen als startpunt te nemen, verklaart ze deze verschillen door te kijken naar historische arbeidsverhoudingen.

De mythe van de meritocratie

Een rode draad door Ali's werk is de impliciete en soms expliciete (De Regt en Van Daalen 2004) kritiek op het meritocratisch ideaal. Ze bestreed het idee dat gelijke kansen zouden leiden tot een verdeling van schaarse goederen (geld, status) die een afspiegeling zijn van individuele verdiensten. Haar vroege werk laat zien dat kinderen maar beperkte invloed hebben op waar ze terecht komen in de maatschappij. Deze agenda wordt explicieter in haar latere werk. Samen met Don Weenink deed ze onderzoek naar de groei van het particulier onderwijs. Waarom sturen ouders hun kinderen naar dure particuliere scholen, terwijl – in tegenstelling tot in sommige andere landen – in het Nederlandse publieke onderwijs diploma's met exact dezelfde waarde kunnen worden verkregen?

In *Investeren in je kinderen* (2003) laten Ali en Don Weenink zien dat dit niet alleen met het behouden van klasseverschillen te maken heeft. Natuurlijk speelt dit een rol: in een samenleving waarin diploma's een steeds grotere rol spelen willen ouders uit hogere milieus er zeker van zijn dat hun kinderen ook terechtkomen op hoge sociale posities in de samenleving. Maar daarnaast laten ze zien dat de pedagogische benaderingen van particulier en publiek onderwijs verschillen. Op private scholen is er veel discipline, pedagogische dwang en structuur. Dit staat in schril contrast met scholen in het publiek onderwijs, waar steeds meer een beroep wordt

gedaan op de zelfsturende kracht van leerlingen. De auteurs koppelen dit laatste aan historische veranderingen in de gezagsverhoudingen tussen ouders en kinderen. Steeds vaker is opvoeding gebaseerd op onderhandeling tussen ouder en kind, in plaats van dat de eerste de laatste vertelt wat er moet gebeuren.

In *Investeren in je kinderen* vragen de auteurs zich af of de groei van privaat onderwijs doorzet, en welke plek het zal krijgen in ons onderwijsbestel. Het boek had een vooruitziende blik: de afgelopen jaren werd bekend dat het particulier onderwijs groeit – het aantal private scholen verdubbelde tussen 2018 en 2023. Het laat zien hoe goed de auteurs in 2003 al inzagen dat gelijke kansen in het onderwijs onder druk staan. En dat wie waar terecht komt niet afhankelijk is van inzet, of talent, maar voor een groot gedeelte van het gezin waarin je geboren wordt.

De verdiensten van Ali de Regt

Zo bezien is het wellicht ook wel te begrijpen dat Ali haar eigen bijdragen niet te groot wilde maken. Als je maar lang genoeg onderzoek doet naar verdiensten kun je wellicht niet anders dan de toegevoegde waarde van jezelf minimaliseren. Toch zie ik dat compleet anders. Ali was betrokken en gepassioneerd. Soms leek bij haar passie over te gaan in boosheid. Ik kan me nog herinneren dat ze een vlammend betoog hield, volgens mij over professionalisering van beroepen. Ze stond in een collegezaal op een podium, en sprak vanachter een katheders. Met elke zin vol oprechte verantwoordelijkheid of verbazing die ze uitsprak over hoe beroepen zichzelf afschermen schoof de katheders een paar millimeter naar voren. Ergens in de tweede helft van het college viel de katheders van het podium. Niemand raakte gewond, maar ik was geroerd door de passie waarmee ze sprak over haar onderzoek en over de sociologie.

Ze was gepassioneerd, maar had ook de neiging om alles sterk te relativiseren, soms op het cynische af. Wij, jonge studenten, gingen demonstreren tegen het kabinet en vroegen of ze ook kwam. Geen sprake van, demonstreren had weinig zin en ze was gestopt na de demonstraties tegen de kruisraketten. Dezelfde relativisering had ze op het eind van haar carrière over de sociologie en haar bijdrage daaraan. Na het teruglezen van haar onderzoek kan ik niet anders concluderen dan dat ze het hier mis had. Ze heeft wel degelijk een grote bijdrage geleverd.

Uit wat ik hier heb geschreven over Ali ontstaat misschien een beeld van iemand die verdiensten niet te veel wil benadrukken en dingen sterk relativeerde. Nu ik erover nadenk realiseer ik mij op dat ze dat juist niet was in relatie tot haar studenten. Ze relativeerde het belang of de kwaliteit van onze wekelijkse verslagen of essays niet. En ze benadrukte juist de verdiensten van de mensen met wie ze werkte. Toen ik mijn bachelorscriptie bij haar schreef gaf ze vertrouwen, was kritisch, maar onderstreepte ook de dingen die ik goed had gedaan. Ze sprak vol passie en wakkerde nieuwsgierigheid aan. Ik ben geen historisch socioloog, maar ik vermoed dat mijn perspectief op sociologie niet goed te begrijpen is zonder rekenschap te nemen van de lessen van Ali de Regt. En daarin ben ik niet de enige.

Literatuur

- Daalen R van en Regt A de (2004) Verborgene krenkingen in het onderwijs. Kanttekeningen bij meritocratisering. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 31(4): 527–541.
- Regt A de (1977) Arbeidersgezinnen en industrialisatie: ontwikkelingen in Nederland 1880-1918. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 4(1): 3–27.
- Regt A de (1978) De vorming van een opvoedingstraditie: arbeiderskinderen rond 1900. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 5(1): 37–61.
- Regt A de (1979) Woningopzichteressen: een mislukt professionaliseringsproces. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 6(3): 418–448.
- Regt A de (1981) Ontoelaatbare gezinnen: over het ontstaan van onmaatschappelijkheid. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 7(4): 391–432.
- Regt A de (1982) Armenzorg en disciplineren. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 8(4): 636–659.
- Regt A de (1984) *Arbeidersgezinnen en beschavingsarbeid. Ontwikkelingen in Nederland 1870-1940; een historisch-sociologische studie*. Amsterdam: Boom.
- Regt A de en Weenink D (2003) *Investeren in je kinderen. Over de keuze voor particulier onderwijs in Nederland*. Amsterdam: Boom
-

Over de auteur

Thijs Bol is hoogleraar Sociologie aan de Universiteit van Amsterdam en vicevoorzitter van De Jonge Akademie. Hij doet onderzoek naar ongelijkheid in het onderwijs, de arbeidsmarkt en de wetenschap.